

ПОЛТАВСЬКА ДЕРЖАВНА АГРАРНА АКАДЕМІЯ

ГІМН Полтавської державної аграрної академії

*Слова Анатолія Лихошвая
та Анатолія Опрі,
музика Ігоря Горбачова*

Велично й тепло нас завжди стрічає
Аграрна академія — храм науки й знань.
Студенти вчаться, досвід творчо набувають
У здійсненні своїх окрилених бажань.

Приспів:

У храмі знань з повагою вклоніться
Його наставникам-творцям.
На вірність храму, друзі, присягніться,
Щоб не згасав святий вогонь в серцях.

Шануймо наших вчених і студентів,
Що на олтар науки присвячують життя.
В ім'я заможної, щасливої України —
Ми живемо й будуємо наше майбуття.

У храмі знань з повагою вклоніться
Його наставникам-творцям.
На вірність храму, друзі, присягніться,
Щоб не згасав святий вогонь в серцях.

Слався працею натхненною,
Полтавська державна аграрна академія!

Poltava State
Agrarian Academy

ПОЛТАВСЬКА ДЕРЖАВНА
АГРАРНА АКАДЕМІЯ

*Пам'ятний
знак академіку
М. І. Вавилову*

Історико-презентаційне видання присвячене 100-річчю відомому в Україні та за її межами закладу вищої освіти — Полтавській державній аграрній академії.

У книзі висвітлено основні віхи історії Академії, розкрито тенденції та особливості її діяльності на різних етапах, представлено досягнення педагогічного колективу та здобутки науковців вишу.

В окремому розділі йдеться про випускників ПДАА, які досягли успіхів на професійній ниві завдяки отриманій у ньому освіті. На сторінках книги вони діляться спогадами про незабутні студентські роки та висловлюють подяку мудрим наставникам.

Книга адресована широкому колу читачів.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

ГОЛОВА

В. І. Аранчій

Ректор Полтавської державної аграрної академії,
кандидат економічних наук, професор. Заслужений діяч науки і техніки України

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ

П. В. Писаренко

Перший проректор, д. с.-г. н., професор

О. М. Костенко

Проректор з науково-педагогічної роботи, д. т. н., професор

О. О. Горб

Проректор з науково-педагогічної, наукової роботи, к. с.-г. н., доцент

Т. О. Шаравара

Проректор з науково-педагогічної, наукової роботи і перспективного розвитку, д. і. н., професор

О. А. Галич

Директор ННІ економіки, управління, права та інформаційних технологій, к. е. н., професор

Л. О. Дорогань-Писаренко

Декан факультету обліку та фінансів, к. е. н., професор

М. М. Маренич

Декан факультету агротехнологій та екології, к. с.-г. н., доцент

С. М. Кулинич

Декан факультету ветеринарної медицини, д. вет. н., професор

А. А. Поліщук

Декан факультету технології виробництва і переробки продукції тваринництва, д. с.-г. н., професор

І. А. Дудніков

Декан інженерно-технологічного факультету, к. т. н., доцент

В. М. Сакало

Директор центру міжнародної освіти, к. т. н., доцент

АВТОРИ-УПОРЯДНИКИ

А. А. Кочерга

Заступник керівника підрозділу з організації виховної роботи, к. с.-г. н., доцент

М. М. Опара

Професор кафедри землеробства і агрохімії імені В. І. Сазанова, к. с.-г. н., доцент

В. М. Писаренко

Завідувач кафедри захисту рослин, д. с.-г. н., професор

В. М. Самородов

Доцент кафедри захисту рослин

М. А. Якименко

Професор кафедри гуманітарних та соціальних дисциплін, д. і. н., професор

ПОЛТАВСЬКА ДЕРЖАВНА АГРАРНА АКАДЕМІЯ

100 років
ЗВЕРШЕНЬ

Шановний читачу!

Ми тримаєш у руках видання, присвячене Полтавській державній аграрній академії — освітньої установи, яка цьогогоріч святкуватиме своє 100-річчя. Це знаменна дата для науковців і педагогів, які доклали чимало зусиль до спільної справи — створення сучасного, потужного закладу вищої освіти, знаного не тільки в Україні, а й далеко за її межами. Цьому сприяла щоденна, клопітка праця трудового колективу, спрямована на ґрунтовні наукові дослідження й експериментальні розробки; якісне методичне забезпечення навчального процесу; наполегливу роботу зі студентами, які за роки навчання здобули необхідні практичні навички, стали справжніми фахівцями, майстрами улюбленої справи, зрілими особистостями, яких вирізняють активна громадянська позиція, лідерські і креативні якості, управлінські вміння.

Історія Полтавської державної аграрної академії бере початок 1 жовтня 1920 року, коли при Полтавській вищій робітничій школі було відкрито сільськогосподарський факультет. Згодом, в 1921 році тут відкрито сільськогосподарський технікум, який пізніше об'єднався з агрокооперативним. З 1926 року на теренах аграрної Полтавщини функціонував уже Полтавський сільськогосподарський політехнікум, який відповідав основним вимогам вищої школи, а 1929 року був реорганізований у Полтавський сільськогосподарський інститут. Останній «пережив» і буремні роки політичних репресій, і голод, і воєнне лихоліття, і відбудову. В 2001 році Полтавський державний сільськогосподарський інститут набув нового статусу і одержав нову назву — Полтавська державна аграрна академія.

Наша академія, яка упродовж тривалого часу випускала фахівців переважно для аграрного сектору економіки країни, нині розширила перелік спеціальностей, освітньо-професійних та освітньо-наукових програм, за якими готує фахівців із таких галузей знань, як аграрні науки та продовольство, ветеринарна медицина, виробництво і технології, природничі науки, механічна інженерія, соціальні та поведінкові науки, управління й адміністрування, гуманітарні науки, право, інформаційні технології, біоінженерія, публічне управління та адміністрування, міжнародні відносини.

Ми крокуємо в ногу із часом, рухаємося в напрямку якісних змін надання освітніх послуг: оснащуємо аудиторії й лабораторії сучасною технікою, послуговуємося дієвими інструментами інтерактивних та інформаційних технологій навчання, скеровуємо процес навчання на набуття студентами практичних навичок, розвиток дослідницьких умінь, що відповідає сучасним запитам стейкхолдерів, розширюємо міжнародні зв'язки і сприяємо академічній мобільності викладачів та студентів.

Нам є чим пишатися: досягнуто високих успіхів у різних напрямках діяльності закладу вищої освіти, виховано десятки поколінь висококласних спеціалістів. Все це стало можливим завдяки невтомній і наполегливій праці професорсько-викладацького колективу. Попереду — нові виклики, нові плани і їхнє втілення. Досвід, здобутий за сторічну історію навчального закладу, нас окрилює! Тож усе задумане неодмінно здійсниться!

**З повагою та найщирішими побажаннями
ректор Полтавської державної
аграрної академії, професор**

В. І. Аранчій

**Шановні викладачі, співробітники,
весь колектив академії!**

Сто років для людини — це багато, але сто років для Полтавської державної аграрної академії — набагато більше, адже в діаманті величного ювілею гранями сяють тисячі доль, життів, звершень, тисячі сторінок наукових праць, тисячі дослідів і відкриттів!

Сьогодні я з хвилюванням згадую студентські роки, — викладачів, які щедро віддавали нам свої знання й мудрість, сесійні дні, колег-однокурсників, лекції й іспити. В Інститут я вступив на заочне відділення. Після спроби піти в робітники, у моряки, то був наче виклик долі — працюватиму в селі і доведу, що селянин має високу місію на цій землі. Мріяв учитися, бачив себе висококласним спеціалістом, тому до навчання ставився з усією серйозністю.

Лекції і семінарські заняття в інституті допомогли мені зрозуміти ті глибинні процеси, що відбуваються у ґрунті, біологію і хімію важливих життєвих процесів, основи організації праці, технології утримання тварин, закони фізики і природи. Зрештою, ці знання стали основою для творчого осмислення технологій тваринництва і рослинництва, і з часом накопичений практичний досвід дозволив створити власну модель органічного виробництва, у якій обидві галузі нерозривно сплелися і взаємно доповнюють одна одну.

Моя система широко відома у світі, і я пишаюся, що її джерелом в значній мірі стали знання, отримані в Полтавському сільськогосподарському інституті, а я маю честь бути почесним професором цього вузу. Зараз академія-ювіляр — чи не єдина серед навчальних закладів аграрного профілю — розвиває напрямок екологізації сільськогосподарського

виробництва. Тут працює кафедра екології, збалансованого природокористування та захисту довкілля. Це дає надію, що освіта сьогоденних студентів матиме в основі вивчення природних процесів життя і розвитку ґрунту й рослин, а викладачі навчатимуть студентів творити врожаї у співпраці з природою, турбуватися про землю, підвищувати її родючість, думати не лише про сьогоднішнє, а й про гармонію навколишнього світу, яку треба зберегти для наступних поколінь.

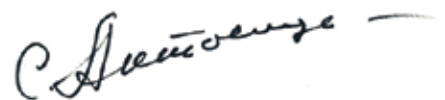
ПДАА уособлює собою зв'язок науки й виробництва. Науковці академії вивчають наші технології, процеси, що відбуваються в ґрунті, який понад 40 років не знав оранки, пестицидів і мінеральних добрив. За результатами цих досліджень вони публікують книги й статті, захищають дисертації, поширюють наш досвід, допомагаючи й іншим аграріям замислитися над шкодою, яку завдають землі інтенсивні методи роботи. ПП «Агроекологія» має статус філії академії. Щороку майбутні агрономи, механіки, технологи, лікарі ветеринарної медицини проходять навчальну й виробничу практику в нашому господарстві, надихаються атмосферою спокою й доброти, яку дає робота без насилля над природою.

У своїй практиці академія поєднує традиції минушини й новації майбутнього. Наряду з ПП «Агроекологія» вона стала одним із ініціаторів відродження Полтавського сільськогосподарського товариства, яке має 150-річну історію, і співзасновником сучасної Громадської спілки «Полтавське товариство сільського господарства». Наша нинішня спільна мета — поширювати знання про органічні технології, залучати все більше аграріїв до виробництва продукції для здорового життя.

Нині, коли Полтавська державна аграрна академія розпочинає поступ уже в друге століття своєї славної діяльності, я радий привітати колектив закладу із ювілеєм та побажати ще багатьох здобутків — і на науковій ниві, і в найважливішій справі виховання майбутніх поколінь аграріїв. Щиро бажаю примножувати славу історію вузу, прагнути до нових вершин, надихати студентів творити нашу Україну найкращою країною для праці і життя. Будуть жити наші славні традиції збереження і примноження родючості землі, — буде Україна і буде майбутнє, і буде хліб і добробут.

Семен Антонець,

Герой Соціалістичної Праці, Герой України,
почесний професор ПДАА,
випускник зоотехнічного факультету
1962 року

Ми живемо в аграрній державі, що славиться своїми давніми землеробськими традиціями, які дбайливо зберегли для майбутніх поколінь наші працелюбні пращури. Вони знали справжню ціну землі, шанували її і справедливо покладали свої найбільші сподівання на її щедрість і плодючість. І не даремно, адже майбутнє України — саме за аграрним сектором. А майбутнє сільського господарства — це неоціненна заслуга Полтавської державної аграрної академії.

Перед вами книга, в якій поєдналося минуле й сучасне одного з провідних вишів сільськогосподарського профілю — Полтавської державної аграрної академії, — імена та долі її викладачів і випускників, в якій висвітлено історію розвитку наукових шкіл та спогади про студентські роки. Книга цінна тим, що знаменує важливу віху в житті академії — 100-річчя з моменту заснування, дату достатньої зрілості для підведення підсумків, консолідації сил для творчості і сміливих починань. Це живий літопис, історія людських вчинків, моральних та наукових перемог, це історія вибору й відданості обраному шляху. Це яскрава і динамічна розповідь про життя та наукову творчість талановитих самовідданих людей: учених, організаторів виробництва, висококваліфікованих інженерів-аграріїв.

Пройшовши тривалий шлях від дня свого відкриття, академія стала одним із найпотужніших в Україні центрів розвитку науки й інновацій у галузі сільського господарства. Це сучасна освітня установа, яка, як і багато років тому, готує фахівців високого ґатунку, орієнтуючись на потреби вітчизняної економіки. Майбутні економісти, інженери, селекціонери і тваринники, керівники аграрної галузі — це гордість нашої держави, її науковий потенціал та запорука прогресу.

Щиро вітаючи зі славним ювілеєм усіх, чия доля так чи інакше пов'язана із Полтавською державною аграрною академією, хочу побажати подальшого процвітання і нових наукових звершень її колективу та віри у власні сили — її випускникам!

**Президент НААН, академік
Я. М. Гадзало**

Шановні ювіляри!

*М*ине небагато часу і знаному аграрному вищому навчальному закладу країни виповниться 100 років. Ви візьмете в руки це видання, яке розповість про історію ювіляра. Сто років — це епоха, яка «вмістила» стільки подій, що їх вистачило б на кілька сторіч. Це епоха, яка охопила життя та наукову творчість багатьох поколінь. Це історія навчального закладу, який дав піввік в життя тисячам випускників. Серед них відомі вчені, герої Радянського Союзу, герої Соціалістичної Праці, видатні державні діячі, а головне — це люди, щиро віддані любові до основного нашого багатства — Землі, люди, які своєю нелегкою працею забезпечують добробут своїх співгромадян

Для мене Полтавський сільськогосподарський інститут — це храм науки, де я сформувалася як особистість і фахівець, де було закладено надійний фундамент для мого майбутнього професійного росту. Ще в шкільні роки я мріяла присвятити життя найпочеснішій на землі професії — Хлібороба. Закінчивши Полтавський сільськогосподарський технікум, працюючи на виробництві, я лише переконалася у правильності свого вибору.

Минуло більше 30 років, як отримала диплом агронома. Я вдячна своїй *alma mater*, яка «зробила» мене фахівцем своєї справи, навчила працювати з людьми. Тому, будучи на керівних посадах, я завжди керувалася принципом: працювати з людьми і для людей, піклуватися про дітей — наше майбутнє.

І за те, що досягнула в житті, я вдячна сьогоднішньому ювіляру, адже Полтавська державна аграрна академія — це тісне поєднання науки і виробництва. Наше господарство є філією академії, де студенти проходять виробничу практику, захищають дипломні роботи і проекти. Мені приємно бути почесним професором академії, членом наглядової ради, зустрічатися зі студентами.

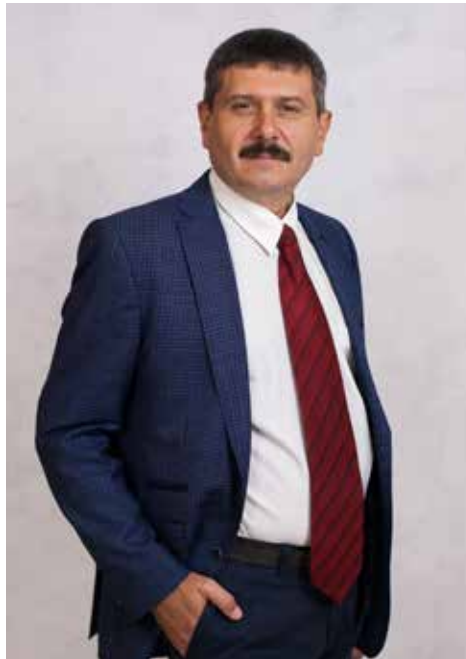
Мабуть, генами передана любов до хліборобської праці і моєму сину, який, маючи юридичну освіту, вирішив продовжити навчання в Полтавській державній аграрній академії, студентом якої став і його молодший син, а мій онук.

Бажаю колективу академії і надалі примножувати свої славні традиції, готувати спеціалістів, здатних ефективно працювати на нашій українській землі, і завжди пам'ятати, що для людини важливо не те, що вона робить, а те, що вона зможе залишити після себе.

З глибокою повагою

Тетяна Корост,

**Герой України, почесний професор ПДАА,
випускниця агрономічного факультету**

*З*ростав, на мою думку, у дуже «романтичну» епоху, коли на наших полях ще не працювали «розумні» машини, які нині контролюють усе: і сівбу, і вирощування, і збирання врожаю. За всіма цими процесами слідувала, в першу чергу, Людина. Тож, у далекі 80-ті, усвідомив не тільки важливість тієї, по-справжньому, важкої хліборобної праці, а й відчув і назавжди запам'ятав неперевершений смак води, якою тамуєш спрагу у розпалі жнив. А ще, закарбувалися спогади, коли стоїш пліч-о-пліч з великими трударями, руки яких не втомлюються крутити кермо і не цураються бруду й мастила. Усе у світі має свою ціну... На колгоспному полі я дізнався ціну тому, що у кожній хаті всьому голова.

Пам'ятаю, як переступив поріг інституту, уявляючи, що через п'ять років я залишу ці стіни вже вченим агрономом, а зараз — я лише першокурсник. І попереду — ще багато годин лекцій та практичних, контрольних та лабораторних, сесій і веселих студентських буднів... Попереду наше становлення — як фахівців, які підуть працювати у господарства і від знань та майстерності яких залежатиме успіх усієї галузі, та як людей, що житимуть по совісті і не схиблять на своєму шляху. Нас навчатимуть наставники, закохані, як і ми, у живу природу, у рукотворну техніку і світлий ідеал найбільш мирної та, водночас, звияжної професії — Хлібороб.

Минуло майже 30 років, як я отримав диплом, а разом із ним, дещо набагато важливіше — віру в трударів землі та впевненість у правильному виборі. Це окрило мене тоді й окрилює досі. Я обрав справу, якою захоплювався ще зі шкільної парти, та навчальний заклад, де мене навчили бути добрим господарем на українській ниві. І за це я завжди буду вдячний *alma mater*!

Тож, *vivat Academia! Vivant professores!*

З повагою Віктор Кордубан,
випускник агрономічного факультету,
заслужений працівник промисловості України

ВІХИ ІСТОРИЧНОГО ПОСТУПУ від ЗАСНУВАННЯ до СЬОГОДЕННЯ

100 років
ЗВЕРШЕНЬ

ПЕРЕДМОВА

Питання розвитку фахової сільськогосподарської освіти гостро постало у другій половині XIX сторіччя. Скасування у 1861 році на території Російської імперії, у складі якої тоді була й Полтавщина, кріпацтва зумовило суттєві зміни в усіх сферах суспільного життя і в економіці зокрема. Необхідність захисту внутрішнього ринку від конкуренції імпортової продукції вимагала невідкладних заходів щодо поліпшення якості як промислових, так і сільськогосподарських товарів, тим паче, що боротьба за ринки збуту поступово охопила практично увесь світ. Одним із засобів підвищення якості продукції є використання досягнень науково-технічного прогресу безпосередніми товаровиробниками. Отже, потреба у фахівцях сільгосппрофілю в ті часи стала особливо гострою.

Перші спроби використання наукових досягнень у сільських господарствах Полтавщини відбулися у 1865 році, коли група громадських діячів краю створила у м. Полтаві сільськогосподарське товариство, яке очолив Василь Кочубей. До складу його диканського маєтку входили не один десяток тисяч десятин (одна десятина = 1, 0954 га). Просвітницька діяльність товариства була одним із основних напрямів його роботи. Зважаючи на це, варто згадати, що члени сільськогосподарського товариства організували 1867 року видання першого на Полтавщині сільськогосподарського збірника науково-популярних праць, який називався «Сельскохозяйственный сборник. Земледельческий журнал», издаваемый Полтавским сельскохозяйственным обществом / Под ред. Ф.Гайдюка.

Тільки наприкінці XIX ст. царський уряд усвідомив, що лише науково-популярними публікаціями в центральних і регіональних друкованих ЗМІ не обійтися — потрібні були фахівці своєї справи, які б могли на місцях організувати сільгоспвиробництво з широким використанням найновіших досягнень науки і техніки. Саме таким центром підготовки професіоналів і стала організована 1895 року Полтавська школа садівництва та городництва, яка згодом спричинила відкриття сільськогосподарських навчальних закладів на теренах Полтавського краю.

Попри важливе значення сільськогосподарської освіти, тривалий час її становлення з різних причин залишалося поза увагою істориків. Так про етап формування

професійної сільгоспосвіти на Полтавщині (1895–1919) відомо лише в загальних рисах. Щодо подальшого її розвитку, то можна говорити про окремі публікації, які побачили світ у «Записках Полтавського сільськогосподарського політехнікуму» (1927) та «Наукових трудах» Полтавського сільськогосподарського інституту за 1959 рік. У «Записках...» була опублікована редакційна стаття під назвою «Полтавський сільськогосподарський політехнікум», у якій охарактеризовано основні етапи розвитку цього навчального закладу. До речі, тогочасне керівництво політехнікуму вважало відкриття 1895 року школи садівництва та городництва «першим кроком до організації в Полтаві вищої сільськогосподарської школи». У 1959 році були видані наукові праці про розвиток окремих галузей сільського господарства Полтавщини у складі СРСР. Одна з праць, присвячена історії Полтавського сільськогосподарського інституту, належала перу його директора — Петру Ванцаку. Автор згадував 1895 рік, коли Полтавське губернське земство порушило «клопотання перед царським урядом» «про організацію в Полтаві сільськогосподарського інституту», але безуспішно. У статті проаналізовано основні проблеми, які вирішував сільськогосподарський політехнікум, а після 1929 року — і реорганізований інститут.

Щодо інших етапів розвитку професійної сільськогосподарської освіти на Полтавщині, то частина матеріалів побачила світ у першому й другому випусках «Записок Полтавського сільськогосподарського політехнікуму». Наприклад, у першому випуску є стаття професора В. Сазанова про організацію дослідної справи у вищій школі. Навчальні плани Полтавського агрокооперативного технікуму проаналізував у відповідній статті завідувач кооперативного відділу згаданого навчального закладу Олександр Клязник. Саме завдяки публікації стало відомо, наприклад, про те, що в агрокооперативному технікумі студенти вивчали не одну історичну дисципліну, а п'ять: «Історію робітничого руху», «Історію революційного руху», «Історію кооперації», «Історію робітничої кооперації» та «Історію розвитку господарських форм». У другому випуску «Наукових записок» (1928) опубліковано кілька статей, які висвітлюють результати роботи дослідного поля 1927 року, агрокультурну діяльність політехнікуму, стан справ із організації зоотехнічного відділу при Полтавському політехнікумі тощо. Також світ побачили окремі публікації в газетах 1950–1980-х років, де йдеться, як правило, про

окремих працівників інституту або діяльність навчально-дослідного господарства «Ювілейний».

У 1995 році з нагоди відзначення 75-річного ювілею колектив авторів — членів професорського-викладацького колективу — опублікував короткий нарис про діяльність навчального закладу.

Певна інформація про його попередника — Полтавську школу садівництва — висвітлена у брошурі Олени Михайлюк, присвяченій сільськогосподарським освітнім закладам Полтавщини, яка побачила світ 2001 року. На думку науковців ПДАА, Полтавську садово-городню школу після реорганізації 1912 року в училище потрібно вважати школою «вищого типу». Про діяльність Полтавської школи садівництва збереглися детальні звіти, видані свого часу Полтавським земством, в яких можна знайти інформацію з усіх питань. В одному з випусків опубліковано план земельної ділянки, опис якої дає змогу встановити місцезнаходження головного будинку училища, що зберігся до нашого часу (територія СШ № 9).

Історії ПДАА присвячені окремі книги — «Полтавська державна аграрна академія. Історичний нарис (1920–2010)» (В. М. Писаренко, В. І. Аранчій, М. М. Опара, 2010) і «Полтавська державна аграрна академія (1920–2015): Історія та здобутки» (В. І. Аранчій, А. А. Кочерга, М. М. Опара, Л. М. Капаєва, М. А. Якименко, 2015).

Джерельною базою для вивчення минулого академії є Державний архів Полтавської області, куди навчальний заклад протягом багатьох десятиріч здає на довгочасне зберігання свою документацію (Фонд Р-911, в якому нараховується 1145 справ). Детальну інформацію щодо діяльності інституту, починаючи з 1940–1941 навчального року, можна знайти в його щорічних звітах.

Щодо попередників сільськогосподарського інституту — сільськогосподарського технікуму, агрокооперативного- та політехнікуму, — то найважливіша інформація зберігається в ІЦДАВО України у фонді № 166 «Наркомосвіти УРСР». Окремі факти, які доповнюють і уточнюють основні етапи становлення професійної сільськогосподарської освіти в Полтаві, зосереджені у фонді «Полтавського сільськогосподарського технікуму» (Ф.Р-3725), що зберігаються в Державному архіві Полтавської області.

ЗАСНУВАННЯ

На межі XIX і XX ст. Полтавська губернія охоплювала велику територію з численним населенням. Згідно із загальним переписом населення 1897 року площа Полтавщини становила 43 844 квадратні верстви (верства — 1,0668 км). Тут проживала 2781151 особа, близько 80 відсотків працювали у сільському господарстві. З 4052814 десятин сільгоспугідь під оранкою перебувало 2760485 дес. (68,1 %). Водночас дворянам, яких налічувалося 10 187 осіб, належало 1 726 773 дес. (42,6 %) усієї землі, тоді як середній наділ на селянську душу чоловічої статі у 1880 році становив 3,1 десятин. Примітивна сільгосптехніка і відстала агрокультура разом із високим рівнем оподаткування так званих непривілейованих

станів зумовлювали низьку ефективність виробництва. Статистичні дослідження сільськогосподарських товаровиробників, проведені наприкінці XIX ст., свідчать, що прогрес у цій галузі був незначним. 1889 року, наприклад, чистий залишок зернових культур з розрахунку на одну душу мешканців Полтавщини становив 13,6 пуда (пуд=16 кг); у 1890-му — 22,4 пуда, у 1892-му — 18,1 пуда. Це за умови, що для задоволення найважливіших потреб людини 18 пудів «явно недостатньо».

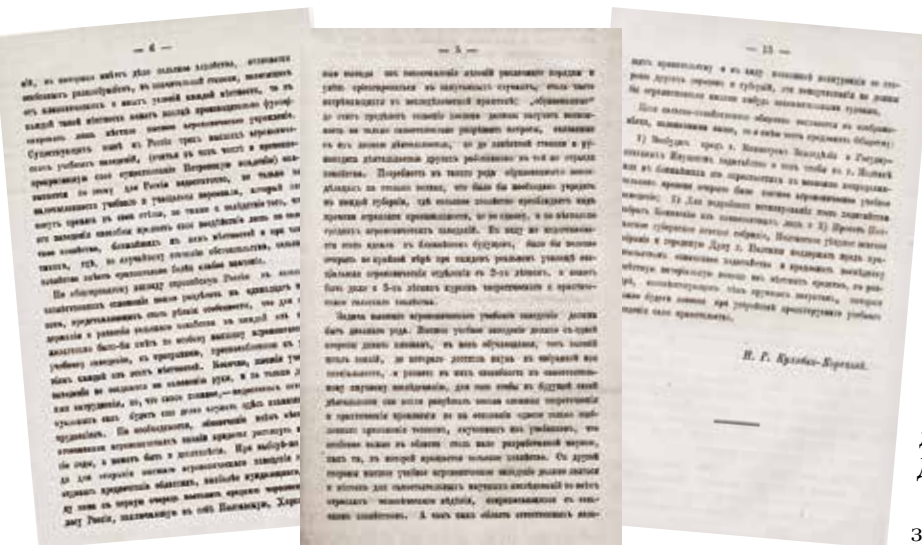
Водночас з проблемою низької врожайності, прямим наслідком якої було напівголодне, а нерідко — й голодне існування основної маси населення, далеким від ідеалу був стан справ і в тваринництві. Зокрема, через неналежне утримання й відсутність достатньої кількості ветеринарних лікарів щорічно десятки тисяч тварин гинули від хвороб.

Як у рослинництві, так і у тваринництві Полтавщини наприкінці XIX ст. виникли такі проблеми, які не можна було вирішити без втручання професіоналів, підготовка яких здійснювалася у відповідних навчальних закладах. З останніми на Полтавщині були серйозні проблеми, про що свідчила низька грамотність населення, питома вага якого становила за даними перепису 1897 року лише 16,9 відсотка: максимум у Полтавському повіті (21,0%), мінімум — у Костянтиноградському (13,0%).

Першими звернули увагу на необхідність розвитку на Полтавщині професійної сільськогосподарської освіти члени Полтавського товариства сільського господарства — громадської організації, яка виникла майже водночас із земством, у 1865 році. На засіданні цього товариства 20 липня 1881 року професор А. Є. Зайкевич, пам'ятаючи про існування протягом 1817–1820 років у Полтаві училища садівництва, переконав своїх колег у необхідності звернутися до губернських земських зборів із проханням терміново розглянути питання відкриття в губернії сільськогосподарських шкіл. У 1887 році земці написали до міської думи прохання виділити для майбутньої школи 30 дес. землі, а, отримавши позитивну відповідь, — до Міністерства внутрішніх справ Російської імперії за дозволом відкрити в Полтаві сільськогосподарський інститут, адже тоді в імперії були лише дві вищі освітні установи сільськогосподарського профілю: Петровсько-Розумовська академія в Москві та Ново-Олександрійський інститут під Варшавою (Люблінська губернія). Член товариства й водночас співробітник губернської земської управи Н. Г. Кулябко-Корецький аргументував прохання тим, що саме на Полтавщині «сільське господарство перебуває в дуже сприятливих умовах», бо край вирізняється «дуже різноманітними ґрунтами, починаючи від глибокого чорнозему до супісків і піщаних земель», в межах міста існує дослідне поле, «в розпорядженні якого є 66 десятин землі», і школа садівництва «з 18 десятинами...». Проте відповідь уряду була негативною. Формальною причиною відмови стала відсутність у Полтаві необхідного приміщення.

2 грудня 1909 року Полтавське губернське земство знову подало клопотання про заснування в місті Полтаві на честь 200-річчя перемоги в Полтавській битві вищого

*Витяг із клопотання про відкриття
вищого навчального агрономічного закладу*

навчального сільськогосподарського закладу та присвоєння йому назви Петровського (на честь царя Петра І).

Очікуючи понад десять років, земці 1909-го знову звернулися до Петербурга з відповідним клопотанням, проте імперський центр твердо стояв на своєму, керуючись, очевидно, відомою резолюцією Катерини II на клопотання гетьмана Кирила Розумовського про відкриття в тогочасній столиці України — Батурині вищого навчального закладу: «Колоніальним народам університети мають заперещатися». У Державному історичному архіві Російської Федерації виявлено документ, який дає можливість простежити процедуру проходження згаданого вище клопотання Полтавського земства, що надійшло до Канцелярії Головноуправляючого землевпорядкування і землеробства А. В. Кривошеїна. Останній у листі до голови уряду Петра Столипіна від 22 червня 1909 року повідомляв про звернення 139 осіб (членів Державної Думи), у якому йшлося про підтримку ініціативи Полтавського земства щодо відкриття у Полтаві агрономічного інституту. Водночас Головноуправляючий повідомляв, що подібні клопотання стосовно вищої навчальної сільськогосподарської установи надійшли також від Харківського сільськогосподарського товариства та міської думи, а також Катеринославського губерньського й Лубенського повітового земств. Підтримуючи загалом ідею відкриття відповідного інституту у південних губерніях імперії, Головноуправляючий зазначив, що це питання потребує подальшого вивчення, а тому ухвалювати відповідне рішення «зарано».

Не маючи змоги організувати роботу вищого сільськогосподарського навчального закладу, полтавці змушені були обмежитися діяльністю нижчої школи садівництва і городництва, місце для якої міська дума відвела на околицях Полтави, де раніше розташовувалося село Павленки. Сподіваючись на допомогу уряду у фінансуванні витрат щодо утримання школи, Полтавське губерньське земство 16 серпня 1894 року підписало

відповідну угоду з Департаментом землеробства і державних маєтностей. Згідно з цим документом Полтавське губерньське земство зобов'язувалося влаштувати на землі, що належала йому, площею 17 дес. 1800 кв. сажень (сажень — 2,133 м) нижчу школу садівництва, городництва і лісорозведення 2-го розряду й утримувати її протягом десяти років від дня відкриття, тобто з 1 січня 1895 року по 1 січня 1905-го. Департамент землеробства зобов'язувався надавати Полтавському земству щорічно протягом десяти років із дня заснування школи допомогу на утримання по 1500 рублів із Державного казначейства тощо.

Штат школи, затверджений міністром землеробства і державних маєтностей 20 грудня 1894 року, нараховував чотири особи. Водночас зі штатом було затверджено і «Статут Полтавської нижчої школи садівництва та городництва 2-го розряду, створеної у передмісті Полтави «Павленках», Полтавським губерньським земством». Зарахування до складу учнів здійснювалося за умови дотримання певних умов. Перша з них — належність до так званих сільських станів Полтавської губернії віком не менше 14 років. Від вступників вимагалось знання загальноосвітніх предметів на рівні курсу початкових народних училищ. Зарахування (після відповідних іспитів) здійснювалось у січні, а випуск — у грудні. Серед загальноосвітніх предметів — Закон Божий, російська мова, арифметика, каліграфія з кресленням і церковний спів. За допомогою вивчення спеціальних дисциплін передбачалося пояснити: найважливіші явища природи; садівництво, городництво та інші галузі сільського господарства; учення про корисні та шкідливі рослини і тварини.

Викладання спеціальних дисциплін здійснювалось згідно з програмами, затвердженими Міністерством землеробства та державних маєтностей, а загальноосвітніх — міністром народної освіти для початкових училищ. Обов'язковим предметом у першому і другому класі також була «Історія Росії» у її, звичайно ж, імперському тлумаченні.

Бюрократична тяганина з підготовкою договору та затвердженням статуту школи, яка завершилася лише наприкінці грудня 1894 року разом зі створенням відповідної матеріальної бази, зокрема будівництвом навчального приміщення, дали можливість відкрити школу 8 вересня 1895 року. Розпочали навчання 30 учнів (24 стипендіати і шестеро, які навчалися власним коштом). Курс тривав три роки (не враховуючи підготовчого класу) з обов'язковим річним перебуванням на практиці в тому чи іншому садово-городньому господарстві.

Діяльність школи впродовж кількох років виявилася достатньо ефективною, що дало відповідним органам можливість підвищити 1900 року її статус до школи першого розряду, а 1912 року вона отримала ще вищий рівень — училище. Випускники останнього одержували кваліфікацію інструктора «овочівництва, декоративного

